יומא דנשמתא

הגה"ק רבי אליעזר פאפו זי"ע – בעל ה'פלא יועץ'

יומא דהילולא כ' תשרי (תקפ"ח)

איש מוסריו הקשיבו כמהים וקנא לה' בתפארה היה הגה"ק רבי **אליעזר פאפו** זי"ע, אשר ביותר נודע ביהודה בכינויו - על שם חיבורו הק' - **ה'פלא יועץ'**, אשר בימי חייו הקצרים עלי אדמות הספיק להאיר את העולם בחיבוריו הנפלאים ומוסריו הנעימים, בדרושיו הנחמדים ומאמריו המתוקים, שהתקבלו באהבה רבה בכל תפוצות ישראל לדורותיהם וחזרו ונדפסו שוב ושוב.

עתה בקרב יומא דהילוליה, הבה נעלה זכרו קדוש בקצירת האומר ככל אשר תכיל יריעתנו.

דולה ומשקה:

רבינו **אליעזר** נולד בשנת תקמ"ו[1] ב"שאראי דמן בוסנא", היא העיר סאראייבו שבמדינת בוסניה, שהיתה באותן שנים תחת שלטון האימפריה העותמאנית, לאביו החכם רבי **יצחק פאפו** זצ"ל ולאמו הצדקנית מרת **בלונקה** ע"ה.

אביו רבי יצחק היה צדיק וחסיד המתחסד עם קונו, ובספר 'פלא יועץ' (ערך חולה) מספר עליו בנו, רבינו, על הנהגת אביו בימי חוליו: "זכור לטוב עט"ר אבא מארי זלה"ה כי בכל יום מימי חוליו ההוא אמר בקשת 'לך א-לי תשוקתי' ושאר וידויים ותחינות של יום הכפורים, ופלגי מים ירדו עיניו, אשרי עין ראתה אלה. ולכל מי שהיה נכנס אצלו היה אומר לו: 'ראו סופו של בשר ודם'...".

שם בקהילת סאראייבו עלה ונתעלה, בהיותה מקום תורה[2], ויצק מים על ידי רבו הראשון החכם רבי **אליהו חאיון** זצ"ל, אותו מזכיר לשבח בספרו **'אלף המגן'** (דף מג.), ולאחר מכן שימש את החכם רבי **משה דאנון** זצ"ל, אודותיו מספר הוא בספרו **'אורות אלים'** (דף כו.) "שהיה נזהר כשהיו בעלי דינין עומדים לפניו, אפילו אם היה האחד מתריס כנגדו ומקללו בפניו, לא היה מראה לו אפילו צד תרעומות עד שיגמר הדין, מתרי טעמי: אחד שלא יסתתמו טענותיו, ועוד שאם יצא חייב בדין יחשוד את הדיין שהוציאו חייב על דנקיט ליה בלביה. רק לאחר גמר דין כמה ימים היה קוראו ומוכיחו על פניו".

כן קיבל תורה מהחכם רבי משה הלוי זצ"ל, וכפי שמספר שם (דף כז.) על הנהגה מאלפת מרבו זה: "ואני שמעתי מפה קדוש אלופי כתר לראשי כמה"ר **משה הלוי** זצ"ל, חין ערכו מי יממלל, אשר היה ביתו פתוח לרוחה ובית ועד לחכמים, והיה אומר: הנה ספרי מונחים בקרן זוית, כל הרוצה ליטול יבוא ויטול בין ברשות ובין שלא ברשות, בין בפני ובין שלא בפני. ולפעמים כשהיינו שנינו יחד לומדים היינו מבקשים איזה ספר, ואחר העמל והטורח לא היינו מוצאים אותו. ואמרתי לו: למה מרשה כל כך לאחרים, ואינו חושש על טרחו וצורכו. ויהי כמשיב: **אם אומר להם שלא יקחו אלא ברשות, אפשר יעברו על דעתי ויהיה להם עון ויהיה צער לשכינה, לכן אני בוחר לטרוח בעצמי כמה טרחות וכמה יגיעות, ולא יהא צער לשכינה**. אלו דבריו. ישמע חכם ויוסף לקח".

בהגיעו לפרקו זכה לאשה חכמת לב וצדקנית מופלגת, וכעדות בנם בהקדמה לספר **'חסד לאלפים'** של אביו הגדול: "וגברא דמריה סייעיה שמים זכו לו, גרמא דנפל חולקיה מרת אמי ע"ה, אשה טובה המלאה לה דעת ויראת ה' ומפורסמת בחסידות ושלימה בכל מידות טובות והנהגות ישרות לפי רוב ותמדתה בקריאת ספרי מוסר בלע"ז, **נדברו יחד עם הרב אדוני אבי ביראת ה' כל היום, וזכה מסייעתו היא היתה לו לעזר ולהועיל לכל דבר שבקדושה, איש ואשה שזכו, שניהם כאחד טובים ואדוקים בקדושה וטהרה ויראת ה' טהורה ולא הוה להו מהאי עלמא כלום**".

ממנה נולדו לו שני בנים ושתי בנות, הלא המה: בניו החכמים השלמים רבי יהודה ורבי מנחם זצ"ל, וחתניו לוקחי בנותיו: המקובל האלקי רבי אהרן עזריאל זי"ע ראב"ד ק"ק הספרדים בירושלים ורבן של חסידי "בית א-ל" - בעל שו"ת 'כפי אהרן' (בזיו"ר), והגביר המפורסם רבי יצחק פרחי זצ"ל.

כשמלאו לו כ"ה שנים החל לכתוב חיבורו **'חדש האביב'** על הש"ס בדרך הפלפול בחריפות ובסברות עמוקות. והחל להרביץ בה תורה ולהעמיד תלמידים הגונים.

הענג לכת בחסידות ופרישות:

בד בבד עם שקידתו העצומה בתורה נהג בעצמו חיי חסידות ופרישות מופלגים ביותר, וכך מעיד בנו בהקדמה הנ"ל: "... ולפי רוב היראה והאהבה והדבקות עצום אשר היה פרוש מרובה, וכל חשקו וחפצו ומאויו ורצונו לא היה אלא מתי יבא לידו לעשות נחת רוח ליוצרנו... וכל יסורי עולם הכל כאין לנגד עיניו נגד עשיית רצון הבורא, **והפליא לענות בצום נפש, ומלקיות בכל לילה ולילה שאומרים בהן תחנונים, שק ואפר וחרולים, וטבילות אפילו פעמים בכל יום, תבר גזיזה דברדא ונחת וטבל, וטבילות שלגים**... לא הניח דבר קטן וגדול מדרכי החסידות וקדושה והפרישות אשר לא מילא את נפשו מהן...".

ואכן "היה מפורסם בחסידות לעין כל יודעיו ומכיריו, **וכל העם עונים אחריו מקודש, עם כי לא היה גלוי וידוע להם אחד מעשרה מאשר ראתה עיני, ולבי ראה הרבה**".

ואמנם, אם כי החמיר לעצמו היה מסתיר הליכותיו באופן מופלא, ונאה קיים את אשר דרש דרש בספרו 'חסד לאלפים' (סי' קנח סי"א): "צא ולמד מדברי הרב 'בית יוסף' כלל גדול בענין הנהגת החסידות, דבמידי דאפסיקא הלכתא ונהוג עלמא כדעת המקילין, אין ראוי לנהוג חומרא בפני רבים, ובפרט בפני גדולים. במקום שהגדולים מקילין, אם הוא מחמיר - תמ"ה תמ"ה יקרא, ולא לרצון יהיה, ובפרט בפני רבו, שאם הוא מחמיר בדבר שרבו מיקל - חייב נידוי. **ואשרי המסתיר עניני חסידותו, ומקיים 'אתהלך בתם לבבי בקרב ביתי', והצנע לכת, קדוש יאמר לו**, ושכרו כפול ומכופל, ונוטל שכרו מושלם גם על הפעמים שמבטל החסידות, מי חכם וישמר אלה".

עוד כותב הוא בספרו **'פלא יועץ'** (ערך סתר): "יכן בכל המצוות ולמודים ומדות חסידות וסדר קדושה העושה מעשיו בסתר הרי זה מתעלה, וניצול מחשש יוהרא ומעין הרע, ומורה ובא שמעשיו לשם שמים ואת צנועים חכמה והברכה שורה, ואין יצה"ר שולט בו וכהנה רבות כמה מעלות טובות, **ואפילו מבני ביתו יסתיר עניניו, אם לא שעושה דוקא לש"ש שילמדו ממנו**".

ומן הענין להביא מעשה רב שהביא בענין (שם, ערך תענית): "וכבר יסופר על הרב החסיד **מוהר"י כולי** שפעם אחת עשה הפסקה של ג' ימים, ויהי ביום השלישי לעת ערב הוצרך לילך לבית עשיר אחד, וכבדו העשיר במקשה הקאב"י, ושתאו כדי שלא לגלות שהיה בתענית. עושה אלה בודאי שה' יחשוב לו כאלו התענה תענית שלם, ואין נגרע מערכו".

מחיל אל חיל:

בשנת תקע"ד, הוכתר לכהן פאר כרב הקהלה הספרדית בעיר סליסטרה שבבולגריה, ועל כסא רם ונשא זה ישב במשך כי"ד שנים, עד יום פטירתו.

תקופת הגעתו לעיר היתה בעת שיקום הקהלה מחדש, לאחר ששנים אחדות קודם לכן גורשה משם לבוקרשט, בירת רומניה הסמוכה, על ידי צבא הרוסי, והוא הגבר הקים על, שינס מתניו וסייע בידם להחזיר עטרת תפארת הקהלה ליושנה.

ברם לא ארכו הימים, וכעבור תקופה קצרה שוב עברו על הקהלה צרות רבות וקשות, וכפי שמתאר בקצרה את הסבלות והתלאות בסוף ספרו **'יעלזו חסידים'**: "וכבר אנכי עשיתי אר"ש על הנסים ועל הנפלאות שהיו בעיר הזאת סליסטרה יע"א, כאשר דבָר היה בעיר וגם קול מלחמה במחנה ובחמלת ה' עלינו מכל רעה הצילנו ברוך הא-ל המושיע, עשינו בבית הכנסת זכר לקרבן תודה ושלמנו תודות לעושה נפלאות גדולות, וסדרתי נוסח תפלה להודות לשעבר ולהתפלל על העתיד, הלא הם כתובים אצלי וסמכתים בבית תפילותי בס"ד".

תלמידו הג"ר **יהודה חי אלקלעי** זצ"ל, מביא בספרו **'מנחת יהודה'** (דף יא.) מעשה על מסירות נפשו עבור נפש אחת מישראל: "ושמעתי מפה קדוש עט"ר מו"ר כהר"ר אליעזר פאפו זצוק"ל הכ"ם, שבהיותו מורה צדק בעיר סיליסטרא יע"א נתפש' ישראלי אחד למינות, ורצו לתלות אותו על עץ או שיתנו פדיון נפשו אשר יושת עליו. ולא רצו בני הקהילה לתת הסך העצום ההוא, ומורי ז"ל אסף את כל הקהל לבית הכנסת ואמר להם: אמת, שאין בידי כעת להכריח אתכם שתביאו אלי את נזמי הזהב אשר באזני נשיכם בניכם ובנותיכם, **אבל אני מכריח אתכם שתמכרו את כל ספרי התורה ואת כלי הקודש ותתנו לי את כל הכסף הנמצא בית ה', כי התורה לא ניתנה אלא לישראל, ואם אין ישראל אין תורה, ולכן אין דבר עומד בפני פקוח נפש**. עד שברוב דבריו הקדושים ומליצותיו הטהורות משך את לב העם ונתרצו לתת כופר נפש אחיהם".

ודברת ב"ם:

במשך כל ימי חייו נכספה וגם כלתה נפשו לעלות ולחונן עפר ארץ הקודש, וכדברי קדשו בספרו **'אורות אלים'** (דף לז.): "מיבעי ליה למיעבד כל טצדקי ולרוץ כצבי לזכות את נפשו לרב טוב, אלא יעצרהו הגשם - חיבת הממון וחיבת יוצאי חלציו, כי הכל אין נגד חיבת ארץ ישראל"[4]. ברם לדאבון הלב לא זכה לכך, כי נקטף עודנו באיבו.

בשנת תקפ"ז חלה בחולי כבד. בתור סגולה הוסיפו לו שם "יחזקאל' והחלים, וכמ"ש בהקדמה לספרו **'יעלזו חסידים'**: "כי זה שמי אשר זכו לי שמים בחלותי, וחייתי מחליי, אשירה לה' כי גמל עליי". אבל ככל הנראה תקפה אותו שוב מחלתו אשר ממנה לא קם, כשהשיב נשמתו הטהורה בחולו של מועד, בחג האסיף, ביום כ' תשרי תקפ"ח, בהיותו במבחר ימיו כבן ארבעים ושתים.

בספר 'מלציי אש' (ח"ג, מילואים, עמ' פט) מביא שמועה עפ"י פנקס קהילת סיליסטרה, שבבוא רבינו לשם "היתה לו קפיצת הארץ, וכל זמן שהי' שם מו"צ לא נעדר שום אדם באבי ימיו', ולפני הסתלקותו "אמר שמן השמים הודיעוהו באותה שנה, שהי' רח"ל חולי-רע בארץ, שיכול לבחור, או שתתגבר ח"ו המגפה או הוא יפטור מן העולם, ובירר לעצמו לילך לאביו שבשמים. **ואמר אז, שמי שילך על קברו כשהוא טבול במקוה[3] ומתפלל בלב נשבר [הוא] ערב בדבר שיקובל תפלתו, ובאמת ישועות גדולות נעשו לבני אדם שעושין כן**".

גדולים צדיקים במיתתם, וכפי המסופר שבעת שכבשו הרוסים את בוסניה, הגיעו אל העיר סיליסטרה, והפקיעו את מקום בית העלמין היהודי בו נטמן גופו הטהורו, במטרה לבנות בשטח זה כנסיה נוצרית רח"ל. הרוסים החלו מצבעים את זממם ופינו חלקים מבית הקברות, אך נתקלו במצבתו של הרב הקדוש ולא יכלו לעוקרה ולהזיזה ממקומה, גם נסיונות לפוצץ את המצבה לא צלחו והיא נותרה שלימה. דבר זה עוררם לחרטה על מעשיהם והבינו כי איש אלקים קדוש הוא הטמון שם. מסורת אחרת מספרת שאחרי שניסו לעקור את המצבה ממקומה שקעה המצבה יותר באדמה, ועד היום נראה לעין כל רק החלק העליון של המצבה ואילו חלקה התחתון של מצבת האבן שקוע תחת האדמה (יהודי המזרח בא"י', ח"ב, עמ' 535).

ספרי דבי רב:

את חיבורו הנודע **'פלא יועץ'** הדפיס בחיים חיותו (קושטא תקפ"ד), וקראו בשם זה, כי תיבות "פלא" הוא נוטריקון שמו.

על חפצו עז להוציאו לאור כותב הוא בהקדמה לספר 'אורות אלים': "ואגיד לדור כי כל הנעשה דמים מקונטריס זה, הרי הוא קודש לה' להדפיס קונטריסי הנחמד למראה אשר טיפחתי וריביתי בס"ד במוסר ויראת ה' וקראתיו בשם **פלא יועץ**, ה' יגמור בעדי ויעזרני על דבר כבוד שמו, ויזכני להוציאו לאור הדפוס ולזכות את הרבים, אולי איבנה גם אנכי".

בנו רבי יהודה - שהיה "איש אלקים קדוש, מבני עליה, חסידא ופרישא, הרב המופלא וכבוד ה' מלא" (כנחרט על מצבתו שבהר הזיתים) - היה מכנה את עצמו מאז צאת הספר 'פלא יועץ' לאור עולם בשם "בן פלא", כדי לזכור ולהזכיר לזרעו אחריו שיהיו זהירים בספרו של זקנם הגדול (כך מספר הוא עצמו בהקדמתו הנ"ל).

כידוע לכל, ספר זה נפוץ בכל קהילות ישראל, ונדפס בהרבה מהדורות ובכמה שפות, בלשה"ק, בלאדינו, באידיש ובערבית.

חיבוריו האחרים בדרך המוסר והיראה, שחלקם גם זכו למהדורות שונות וחדשות, הם: **'אורות אלים'** - לקט דברי מוסר מש"ס זוה"ק ומדרשים (שאלוניקי תקפ"ג); **'אלף המגן'** - חידושים עה"ת בדרך פרד"ס ומוסר (שאלוניקי תקפ"ח); **'חסד לאלפים'** - פסקי דינים על או"ח (שאלוניקי תר"א) ועל יו"ד (ירושלים תשל"ז); **'בית תפלה'** - תפילות ותחינות (בילוגראדו תר"כ); **'יעלזו חסידים'** - על ספר חסידים (ירושלים תרמ"ג). בשנים האחרונות נדפסו מתוך כת"י עוד כמה חיבורים: **'דן ידין'** - דרשות עה"ת ומועדים (ירושלים תשל"ח); **'חדש האביב'** - חידושים עמ"ס ברכות (ירושלים תשמ"ג) ועמ"ס שבת ומקצת עירובין (ירושלים תשמ"ה); **'שו"ת פלא יועץ'** (ירושלים תשמ"ז).

בספריו שהדפיס בחייו לא הדפיס הסכמות, וזאת ממידת הצניעות המופלגת שהיתה בו, כמורם מדבריו אלה שכתב בספרו 'פלא יועץ' (סוף ערך גאוה): "וחן בכלל אומר אני שהחובר ספר לא טוב לבקש הסכמות, שהרי זה כאומר כבדוני נא, שידוע הוא שההסכמות הם לפאר ולרומם את המחבר. ומה יתן אם יאמרו כי גדול שמי, מה יתן ומה יוסיף".

ועם כל זאת ביקש שילמדו את ספריו וילמדום לאחרים, כפי שכותב בכמה מקומות, וכן בספרו 'אורות אלים' (דף ח.): "אל כל יודעי ספר אשר בכל דור ודור, אבקש זאת מאיתם, יעשו עמי חסד של אמת וישתדלו לקרוא דברי בפה מלא. ואתם בני וכל זרעי אחרי, כבדוני בזאת ולמדו היטב, ובפרט דברי התוכחות והנהגות טובות וצוואות אשר אנכי מצוה אתכם, תשתדלו לדורשם ברבים ושיאמר עליהם קדיש, אולי אבנה מאיזה אדם שיכנסו דברי באזניו ויהיה לי למשיב נפש... **ואם אזכה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, ממי שאקבל ממנו טובה אשתדל לשלם לו במיטבא ולבקש רחמים עליו, בני ועמי שמעוני והחיוני ותחי נפשכם**".

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל, אמן

כבוד התורה

"... ולפי דור יתום זה, שהתורה ביוקר, **מי שיודע מעט דעת ותורתו אומנותו, ראוי להחשיבו ת"ח וליתן לו יקר וגדולה**, ואמרי אינשי במקום עוורים אשרי מי שיש לו עין אחת. ומחמת שאין מחשיבין את התורה ולומדיה, בעוה"ר תורה אזלא ומדלדלא עד שכמעט נשתכחה תורה מישראל, עד כי יבא שילה ומלאה הארץ דעה".

יעלזו חסידים (על ס"ח אות מג)

1. י"א ששנת לידתו היתה תק"ל, אך ראה ב'מליצי אש' - ששמע מפי אנשים מוסמכים ששנת לידתו היא תקמ"ו.
2. הגה"ק ה'חכם צבי' זי"ע כיהן בה מספר שנים, וכן שכן בה הגה"ק רבי דוד פארדו זי"ע, ועוד מגדולי מאורי ישראל.
3. עי' 'פלא יועץ' (אות טהרה): "ואזהרה שמענו לטבול כשהולך לבית הקברות לקבורת מת וכדומה, כדי שלא יתאחזו בו הקליפות ורוח הטומאה, שאם הוא טמא מצא מין את מינו ונעור. וכן ביותר צריך ליזהר כשחוזר מבית הקברות, תכף יטבול להעביר רוח הטומאה מעליו".
4. וראה עצתו אמונה בספרו 'פלא יועץ' (ערך אר"י).

מאת: הרה"ח ר' **ישכר בעריש ווייס** הי"ו

ל למשה
המדור נערך לזכר נשמת הרה"ח – ר' משה בהר"ר ישכר בעריש ברונשטיין ע"ה ת.נ.צ.ב.ה.